

Hoofdstraat 144 (2)

Ruimte voor Erfgoed uitgave van het Erfgoed Platform Apeldoorn
december 2020, nummer 80

Adrienne Zuiderweg

Indertijd was Hoofdstraat 144 een van de kroonjuwelen van Apeldoorns Belle Epoque. Het was ontworpen door architect J.A. Wijn. De eerste eigenaar was een winkelier uit Amersfoort. Na hem volgden de nieuwe eigenaren elkaar op, die hun pand een eigen aanzicht gaven. Dat gebeurde ook bij andere door Wijn ontworpen winkelpanden. Ze werden gemoderniseerd. Vaak restte er nog de bovenpui of een deel ervan. Maar van de oorspronkelijke pui van Hoofdstraat 144 was niets meer overgebleven. Dankzij het Apeldoorns Gevelfonds werd die als eerste in redelijk originele staat teruggebracht.

☞ Magasin de Nouveautés v.h. Gebr. Levij & Dames Van Oss ☛

In de vorige aflevering lasen we dat Gebroeders Levij op 9 september 1905 in het *Nieuws van den Dag* op voor *eene flinke zelfstandige Winkeljuffrouw* in Apeldoorn had geadverteerd. Let wel de naam werd in de loop der tijd zowel als Levij en als Levy geschreven.

Achteraf bleek deze advertentie slechts deels nodig. Want sinds 29 februari 1904 waren Bertha Rozetta van Oss en haar zuster Anna Beolina van Oss in Apeldoorn neergestreken, een maand voordat Robert Levij als Gebr. Levij zijn Apeldoornse filiaal zou openen. Om er zeker van te zijn dat zijn nieuwe zaak in Apeldoorn goed zou lopen, had hij de beschikking over twee verkoopsters van zijn filiaal op de Langedijk in Gorinchem: Anna Beolina als winkelier en Bertha Rozetta als winkeljuffrouw. Blijkbaar was de winkel zo'n succes dat een extra kracht nodig was.

Het is gissen wat er vervolgens is gebeurd. Heeft Rica Alexandra Eugenie van Oss, een zusje van Bertha en Anna, op de advertentie gereageerd of was ze door haar zusters op de vacature getipt? Feit is dat ze op 20 september 1905 uit Amsterdam naar Apeldoorn was verhuisd en als winkeljuffrouw in dienst kwam. De dames Van Oss woonden van meteen af aan boven de winkel. Het is opvallend dat de jongste de winkelier was en de twee anderen haar als winkeljuffrouw assisteerden. Maar vermoedelijk was dat omdat Anna Beolina werkervaring in een textielwinkel had, Bertha en Rica hadden als dienstbode gewerkt.

De zusters Van Oss waren geboren en getogen in Vierlingsbeek. Bertha was de oudste van het drietal. Ze was er op 1 december 1868 geboren, Rica op 11 december 1870 en Anna op 5 november 1878.

Voor hun levens- en werkervaring maakten hun ouders gebruik van het joodse netwerk van vader Marcus van Oss verspreid over het land. **Bertha Rozetta** was als eerste medio 1888 van Vierlingsbeek naar Rotterdam verhuisd, waar ze dienstbode was bij S.E. Steiger en E.S. Presser op de Schiedamsedijk 121 die handelden in knopen (Presser) en gemaakte kleren (Steiger). Daarna woonde en werkte ze afwisselend in Gorinchem (1891), Vierlingsbeek, opnieuw Gorinchem (1893), Amsterdam (1893-1900), weer Vierlingsbeek en nog eens Gorinchem) voordat ze definitief naar Apeldoorn zou verhuizen. Hoewel ze dienstbode was geweest, had ze, zoals later zou blijken, meer in haar mars.

Anna Beolina was naar Gorinchem verhuisd (januari 1897). Daar heeft ze vermoedelijk in het filiaal van Robert Levij op de Langedijk gewerkt. In ieder geval ontmoette ze er Jacob Alexander Polak die op Breestraat 86 woonde. Gelijk met haar oudere zuster Bertha had ze zich daarna in Apeldoorn gevestigd. Ze bleef er tot 6 november 1906. Die dag verhuisde ze naar Vierlingsbeek, waar ze op 6 februari 1907 met Jacob Alexander Polak in het huwelijk zou treden. Hun huwelijksinzegening in de synagoge en het feest maakten in Vierlingsbeek veel indruk. Na hun huwelijk verhuisden ze naar Gorinchem waar Jacob een dames- en herenkledingzaak had.

Rica Alexandra Eugenie was eind december 1899 naar Amsterdam verhuisd waar ze dienstbode was tot haar vertrek naar Apeldoorn in september 1905.

Een dag na het vertrek van Anna Beolina verhuisde hun zuster **Mathilde Louisa** uit Hilversum naar Apeldoorn, waar ze zich op 8 november 1906 liet inschrijven. Mathilde was op 19 april 1874 geboren. Met haar komst woonden er weer drie dames Van Oss boven de winkel. Mathilde nam de plaats als winkeljuffrouw van Bertha Rozetta over, die na het vertrek van Anna Beolina als oudste van het stel winkelierster was geworden.

Vierlingsbeek en de joodse gemeente

Bertha, Rica, Mathilde en Anna.

Vierlingsbeek ligt in de Peel, uiterst oostelijk aan de Maas. Na de aanleg van het spoor en de bouw van een station (1882) werd het reizen vanuit Vierlingsbeek door Nederland gemakkelijker. Leden van de familie van Oss maakten daarvan dankbaar gebruik. De joodse gemeente was niet groot (tussen 1869 en 1899 23 tot 25 leden). Haar synagoge was ondergebracht in een uit 1752 daterend woonhuis aan de Spoorstraat en was tussen 1859 en 1930 in gebruik. De monumentale joodse begraafplaats aan de Molenweg dateert uit 1771. Daar staan ook de graven van de ouders en het jongste broertje van

De familie van Oss woonde op de Grootestraat. Van oudsher had Vierlingsbeek een goede band met het koninklijk huis. Zo liet Koning Willem II de neoclassicistische kerk bouwen (1843). Sommige inwoners van Vierlingsbeek waren koninklijk gezind, zo ook de moeder van de gezusters van Oss. Ze vernoemde haar oudste zoon Salon Frederik naar Willem Frederik, de latere koning Willem I.

In januari 1906 maakten Anna, Bertha en Rica in dienst van Gebr. Levij voor het eerst de drukte van de uitverkoop mee. Een half jaar later bracht Gebr. Levij de verkoop van kinderkleding onder de aandacht (*Apeldoornsche Courant* 03-01 en 16-06-1906).

☞ Magasin de Nouveautés v.h. Gebr. Levy ☛

Blijkbaar hadden de dames Van Oss eenzelfde soort contract met Robert Levij gesloten als de andere filiaalhouders en waren zij daarmee een van de vele filialen waarop Gebr. Levij in zijn openingsadvertenties prat ging. Ter gelegenheid van de opening van de winkel op 19 maart 1904 had Robert Levij al de woorden Magasin en Nouveauté aan zijn naam gekoppeld.

Wellicht hadden het huwelijk van hun zus Anna Beolina en de voorspoedige financiële carrières van hun oudste broer Salomon Frederik (Fred) en in diens voetsporen hun andere broer Alexander Marcus de dames Van Oss op het idee gebracht, een nieuwe en moderne naam voor hun winkel te kiezen.

Noch Robert Levij noch de dames Van Oss waren daarmee de eerste. Indië was hierin Nederland voorgegaan. Dankzij de opening van het Suezkanaal (1869) was de overtocht naar Europa korter geworden. Meestal kozen de verlofgangers voor de boottrein- of de overlandverbinding zodat ze op hun heen- of terugreis Parijs konden aandoen om daar de laatste modesnufjes aan te schaffen. Bij hun terugkeer in Indië vertoonden ze zich trots in hun Parijse aankopen. Als gevolg daarvan combineerde een winkel in bijvoorbeeld Rijswijk bij Batavia het woord magasin met andere schoonheidsidealen zoals nouveauté (*Java-Bode* 27-06-1884).

Avis!
 Samedi 28 Juin, Ouverture du salon de coiffure, du Magasin de Parfumerie et articles, haute Nouveauté; de PAUL coiffeur parfumeur.
Rijswijk, ancienne Maison Belle.

(2584)

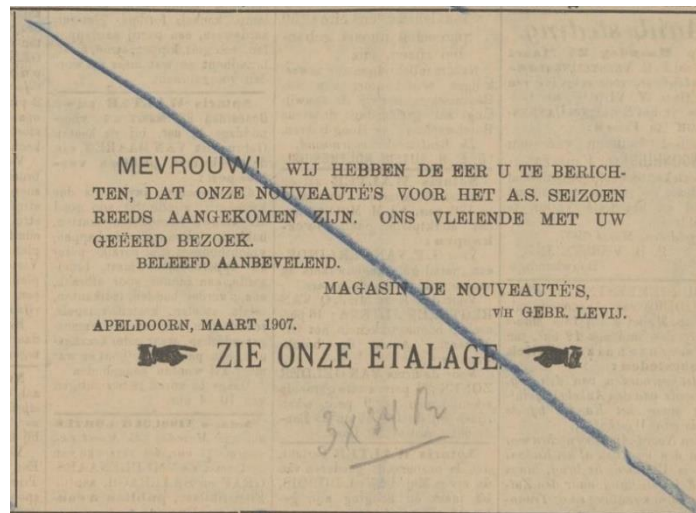

De dames Van Oss besloten een nieuwe uitdaging aan te gaan. Ze beschikten over een prestigieus winkelpand en goede klandizie, waaronder ook Indische verlofgangers. Bovendien vormden ze samen met de eveneens majestueuze buurpanden Gebr. Noteboom en bakkerij Vonk een zeer aantrekkelijk punt op de Hoofdstraat. Ze waren in hun nieuwe naam voorgegaan door winkeliers in Zwolle, Venlo en Den Haag. Op 17 november 1906 kondigden ze in hun advertentie in de *Apeldoornsche Courant* aan als Magasin de Nouveautés v.h. Gebr. Levy. Praktisch en handelsvrouwen als ze waren, adverteerden ze gelijk ook hun Sinterklaasverkoop.

Bericht!
 M. M.
 Wij hebben de eer U mede te deelen, dat de naam onzer firma tot dusver „Gebroeders LEVIJ” van af heden zal zijn:
„Magasin des Nouveautés”.
 Ons bij voortduur beleeft in uwe protectie aanbevelend,
 Hoogachtend,
„Magasin des Nouveautés”,
 voorheen Gebr. LEVIJ.
 Apeldoorn. Dorpsstraat 306.

OP NIEUW ONTVANGEN
 voor
Sint Nicolaas!
 Eene groote sortering in prachtige
Handwerken!!
 zoomede **Kragen, Lavallières, Jabots, enz.**
Pelterijen
 Uitgebreide sortering
ZAKDOEKEN
 in SIERLIJKE DOZEN verpakt!
CEINTUURS!
 Van af a. s. Maandag tot en met 5 Dec. tot tien uur 's avonds geopend!!

Vier maanden later plaatsen ze op 16 maart 1907 in de *Apeldoornsche Courant* hun visitekaartje opnieuw.

De winkel liep voorspoedig. Ze adverteerden voor loopjongens, naaisters en winkelpersoneel. Het ontbrak hen qua advertentietekst niet aan creativiteit. Soms wilde de naam van hun winkel wel eens tot verwarring leiden (*Apeldoornsche Courant* 12-12-1908 en 24-05-1934) omdat die ook wel Gebr. Levy werd genoemd. Misschien lag die afkorting beter in de mond.

Opruiming in
Dames- & Kinder-Confectie.

BLouses	IN	OSTUUMROKKEN	IN	Mantelcostuums	IN
KATOEN FLANEL	vanaf f 1.50	FANTASISTOP	vanaf f 1.95	Fantasiestof	thans f 9.50
HALF WOLLEN	" - 3.00	ZWART QUAD CHEVIOT	" - 4.75	Cheviot	" - 12.50
FLANEL OVERHEMD	" - 4.00	CHEVIOT plaidrok	" - 6.25	Voor jonge meisjes	- 16.50
Prima Wollen Blouses	" - 6.00	broek, groen, Marine	" - 6.25	Prima stof	" - 18.—
Zijden avond Blouses	" - 3.50	CHEVIOT, trillende mode qual.	" - 6.60	bruin en groen	- 23.—
KINDER-BLOUSES!!!		GEKLEDE ROKKEN alle prijzen		Gekleurde lakenschoen	- 23.—
		KINDER-PLOOIROKKEN		KINDERJURKEN!!	
		met en zonder lijf!!			

Diverse Ochtend-Japonnen!!

Beleefd aanbevelend,
Magasin de Nouveauté v. Gebr. Levij.

GEBR. LEVY
HOOFDSTRAAT 144 - TEL. 2196

B adpakken
ad mutsen
ad Handdoeken
ad Lakens
ad Mantels
ad Capes
ad Zakken
ad Ceintuurs
ad Schoenen
ad Parasols

In groote sortering voorhanden.

In hun advertentie op 15 september 1909 in de *Apeldoornsche Courant* herinnerden de dames hun klanten aan hun winkelsluiting ter gelegenheid van hun eigen, joodse feestdagen, zoals het *Soekot* of *Loofhuttenfeest*.

2 1/2 x 56 = 140 R.

Wij hebben de eer onze geachte Cliënte
te berichten, dat wij onze

**Mantelcostuums,
Blouses - Peignoirs,
Costuum- en
Directoirerokken,**

en verder alle **MODE-ARTIKELEN** voor
Dames en Kinderen, voor het a.s. seizoen
reeds ontvangen hebben.

**Garneeringen!
Handwerken!
Pelterijen!**

BELEEFD AANBEVELEND,
Magasin de Nouveautés
v/h Gebr. Levij.
Royal Worcester Corsets!!

Donderdag en Vrijdag wegens feestdag GESLOTEN!

726

Ze plaatsten hun advertenties op opvallende plaatsen in de *Apeldoornsche Courant*, bijvoorbeeld midden op een advertentiepagina of op het voorblad van de krant (24-06-1916 en 20-06-1921).

De dames van Oss werkten hard en hadden hart voor hun winkel. Hun inzet werd gewaardeerd door hun klandizie.

Fotograaf A.C. (Adriaan Cornelis) Stokhuyzen (1891-1970) fotografeerde Bertha Rozetta voor de winkel bij wijze van herinnering die ze met haar familie kon delen.

⌘ Modeshow ⌘

In maart 1923 organiseerde Magasin de Nouveautés v.h. Gebr. Levij haar voorjaarsexpositie van de nieuwe modellen in ‘het dansinstituut van de heer Joh. Bienefelt’ op Kinsbergenstraat 12. De *Apeldoornsche Courant* nam er een kijkje en deed verslag van *de show van Magasin de Nouveautés, een zaak, die onder zeer groote vakkundige leiding staat, in hooge mate interessant*. Het viel de journalist op dat *er veel zwart wordt gebracht, niet alleen voor de oudere dames, maar ook voor de jongere. En naast het zwart ook donker blauw en donker grijs, meer taupe*. Hij merkte voorts op *de rok wordt nu geheel lang gedragen, reikend tot over den enkel, op het schoentje*. Opvallend vond hij de sobere garnering waardoor *de heele japon niet veel anders [is] dan de artistieke drapeering om het vrouwlijf*. De journalist verloor zich in de getoonde details en vond het opvallend dat *de vele japonnen zonder mouwen [zijn], sommigen slechts met een paar schouderpauletten*. Een enkele japon had als garnering *geborduurde bloemen of opgestikte kleurige kralen*. Ook werden er *veel groote corsages met groote gespen* getoond. Behalve jurken waren er ook mantels, hoeden en kinderkleding te zien.

’s Middags werd thee geschonken en speelde het strijkorkest van Guiseppe Brandoni, een toenmalig bekende muzikant die op tournee in Apeldoorn was.

De journalist besloot zijn bijdrage

We kunnen ’t den dames aanbevelen, deze mooie expositie te gaan zien. Het is bekend, dat men van de dames Van Oss en haar personeel vakkundige inlichtingen kan krijgen over hetgeen er alzoo te zien is. En dat is de moeite waard!’

⌘ Firma Gebr. Levy – Modelhuis – Hoofdstraat – Apeldoorn ⌘

Ter gelegenheid van het vijftienvigjarig bestaan van de *Nieuwe Apeldoornsche Courant* verscheen op 14 november 1928 in het *Mededeelingenblad* een uitgebreid artikel over Magasin de Nouveautés v.h. Gebr. Levij, of zoals de opening luidde: “*Gebr. Levy*” Een naam, met een uitnemende klank voor de Apeldoornse dames’ tevens synoniem voor de allerlaatste nouveauté’s. De auteur bracht kort de modeshow van maart 1923 in herinnering.

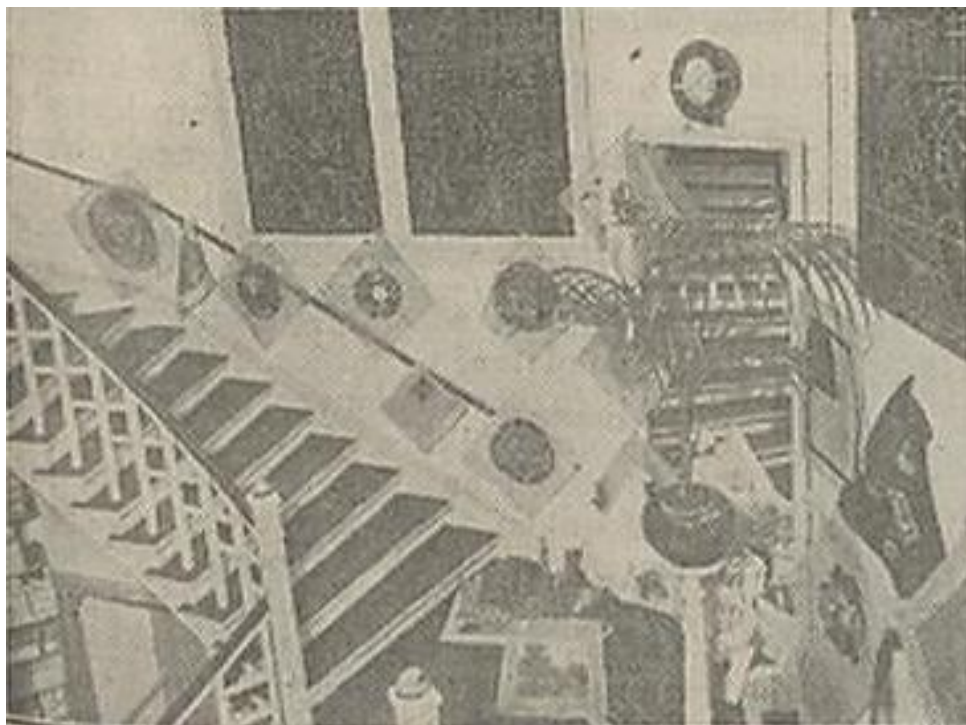
In het artikel zijn foto’s afgedrukt van de gevel van de winkel, de winkel met trappartij en de paskamer. Overal waren kunstig uitgestalde modeartikelen te zien. De drie dames die exposeren waren vermoedelijk Bertha (zittend) en Rica en Mathilde (staand achterin).

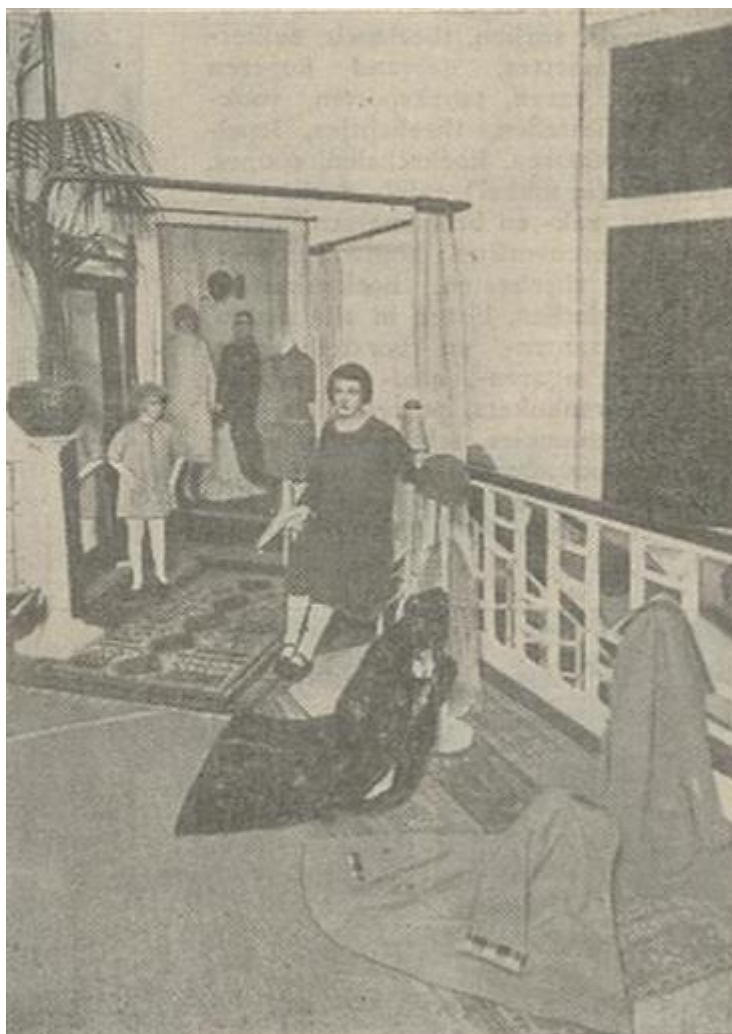
De schrijver van het lovende artikel meende dat de winkel van de dames Van Oss de vergelijking met de magazijnen in de groote steden glansrijk kon doorstaan. Want een keus maken in haar magazijnen betekent de overbodigheid van een reis naar elders, met de moeite en extra kosten van dien. De smaakvol ingerichte etalages met telkens nieuw ingekochte artikelen trokken veel aandacht en waren slechts een flauwe afspiegeling van de voorraden, welke zij in haar magazijnen ter keuze van de bezoekers kan stellen. Het magazijn op de eerste verdieping was een waar boudoir:

Haar collecties Handwerken, Hoeden, Lingeries, Corsetten, Bandages, Handschoenen, Garneeringen, Kousen, Tricotages en Baby-Artikelen hebben door hun uitgebreidheid een uitstekende reputatie en vormen een voorname en volledige aanvulling van hare mantel- en costuumafdeeling.

Hoewel in het artikel nergens de naam Magasin de Nouveautés wordt vermeld, wordt er door het gebruik van de woorden magazijn en nouveautés wel de link ernaar gelegd.

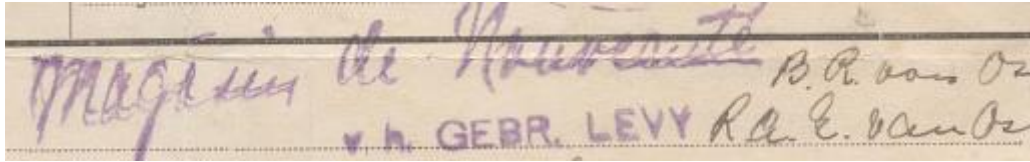
Een impressie van de entree in november 1928 en december 2020.

⌘ Handelsregister nummer 1551 ⌘

Wellicht sprak de naam Gebr. Levy of firma Levy de dames Van Oss meer aan. Ze vermeldten die ook in hun advertenties zonder de toevoeging Magasin de Nouveautés. Maar in het Handelsregister waar ze als nummer 1551 in 1921 waren ingeschreven, vermeldten ze de naam *Magasin de Nouveauté* [sic] aangevuld met *v.h. GEBR. LEVY*. Als startdatum van hun

winkel werd 1 november 1906 ingevuld. Als tijdstip van beëindiging van de vennootschap gold *ten allen tijde met één maand opzegging*. Bertha Rozetta en Rica Alexandra Eugenie waren de beide vennoten. Bij de vermelding van de rechten van derden in de akte van Vennootschap hadden ze een eigen formulering: *In ons contract is niets bepaald ten opzichte de rechten aan derden. Het is alleen een overeenkomst met tusschen de twee firmanten*. Met andere woorden ze vertrouwden elkaar.

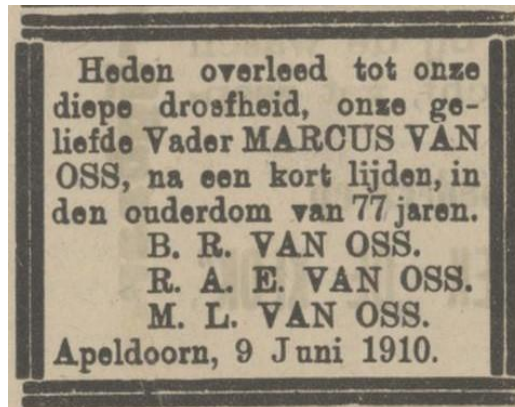

A snippet of a handwritten document, likely a contract or agreement. It features the name 'MAGGIE' in large, stylized letters. To the right, there are signatures and names: 'B. R. van Oss' and 'R. A. E. van Oss'. Below 'MAGGIE', the name 'GEBR. LEVY' is visible.

Dat was indertijd met hun jongere zuster Mathilde Louise wel anders. Die had bij haar komst naar Apeldoorn in maart 1909 haar oudere zusters voor een financieel ongemak gezorgd. Mathilde had namelijk nog in Amsterdam een schuld van drieduizend gulden uitstaan. Waarschijnlijk hadden ze op advies van hun broer Fred (Salomon Frederik) de vordering tegen reële rentevergoeding in contanten via een Amsterdamse handelaar te koop aangeboden (*Apeldoornsche Courant* 06-03-1909).

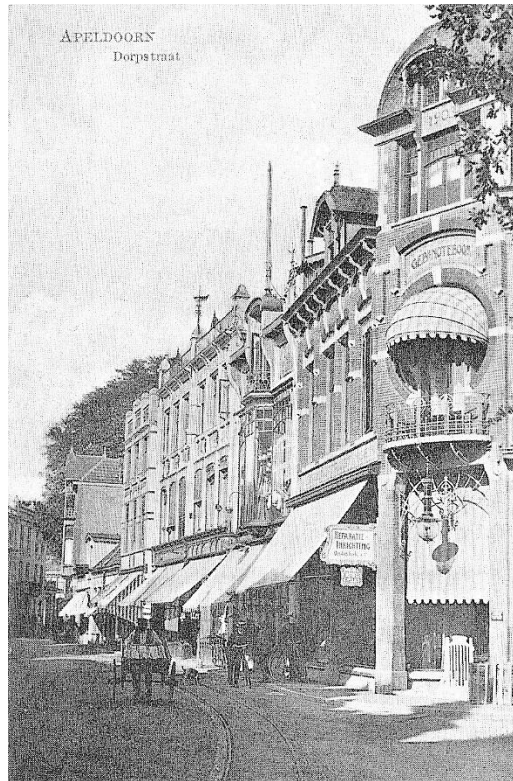
✧ Familiegebeurtenissen ✧

Vader **Marcus van Oss** overleed op 9 juni 1910 in Vierlingsbeek. Hij werd aldaar begraven op het joodse kerkhof. De dames Van Oss herdachten hem in hun advertentie in de *Apeldoornsche Courant* op 11 juni 1910.

Heden overleed tot onze diepe drosfheid, onze geliefde Vader MARCUS VAN OSS, na een kort lijden, in den ouderdom van 77 jaren.
B. R. VAN OSS.
R. A. E. VAN OSS.
M. L. VAN OSS.
Apeldoorn, 9 Juni 1910.

In 1917 verhuisde hun moeder **Roosje Meijer wed. Van Oss** naar Apeldoorn. Blijkbaar belette haar leeftijd, ze was 77 jaar, haar niet om in een nieuwe woonplaats een nieuw leven te beginnen. Ze was een kordate vrouw. Bovendien wist ze een aantal van haar kinderen in de buurt. Vergeleken met Vierlingsbeek was Apeldoorn een wereldstad met mooie winkels op de Hoofdstraat, zo ook die van haar drie dochters.

Wellicht had Roosje Meijer wed. Van Oss meer met haar eveneens kordate, zakelijke en ongehuwde dochters Bertha en Rica en misschien zorgen om Mathilde dan met haar zoons Salomon Frederik (Fred) en Alexander die in Den Haag woonden. Haar andere dochters waren getrouwd en leidden in Amsterdam, Gorinchem en Vierlingsbeek een eigen leven. Ze zag zich in 1923 met haar dochters vereeuwigd in het Apeldoornse adresboek *Erica*.

Oss, Mej. R. A. E. van, Hoofdstraat 144
OSS, GEZ. VAN,
 Magasin de Nouveautés v.h. Gebr. Levy.
 Dames- en Kinder-Confectie,
 Mode-Artikelen en Garneeringen.
 Hoofdstraat 144 — ☎ 162
 Oss, geb. R. Meijer, Wed. M. v., v. Kinsbergen-
 Oss, Mej. R. P. v., v. Kinsbergenstraat 11 (str. 11)

Vanaf 10 juli 1917 woonde ze met haar dochter **Rosina Paulina** (19 augustus 1869) en zoon **Maurits Marcus** (14-06-1882) op Kinsbergenstraat 11. Rosina was een korte tijd dienstbode in Rotterdam geweest en daarna naar Vierlingsbeek teruggekeerd. Het kan zijn dat Maurits in Vierlingsbeek was blijven wonen. Roosje Meijer wist haar dochters Bertha, Rica en Mathilde op loopafstand om de hoek.

Maurits overleed op 1 november 1918 en werd begraven op het joodse kerkhof op de Arnhemse weg. Roosje Meijer was zeer aangeslagen.

Heden overleed, zacht en kalm, onze lieve Zoon, Broeder, Zwager en Oom
MAURITS VAN OSS.
 Uit aller naam
Wed. R. VAN OSS-MEIJER.
 11 Kinsbergenstraat,
 Apeldoorn. (59704)
 Wegens ongesteldheid kunnen geen bezoeken worden afgewacht.

Betsij van Oss kwam met regelmaat bij haar tante en nichtjes Bertha, Rica, Mathilde en Rosina over de vloer. Ze was als dochter van slager Jacob van Oss op 10 februari 1874 in Vierlingsbeek geboren. Tussen 14 februari 1919 en 17 april 1920 woonde ze bij slager Salomon van Son en zijn echtgenote Henriëtte Kan op Hoofdstraat 23.

In 1922 en 1923 werd het kleine huishouden van Roosje en Rosina tijdelijk uitgebreid met de tweeëntwintigjarige **Mark (Marcus) Kolthoff**, de zoon van dochter Francisca Jacobina die in Amsterdam woonde. Waarom Mark naar Apeldoorn was gekomen, is niet duidelijk. Misschien wilde hij evenals zijn moeder ook elders levens- en werkervaring opdoen. Tegenwoordig zou dat een tussenjaar worden genoemd. Want in 1924 werd hij als leerling ingeschreven op de Rijksacademie in Amsterdam. Dat Mark later een beroemd expressionistisch kunstschilder zou worden, blijkt uit de advertentie die zijn tantes op 12 november 1926 in de *Apeldoornsche Courant* plaatsen. Mark volgde toen nog lessen op de Rijksacademie.

Roosje Meijer wed. Van Oss voelde ze zich betrokken bij al haar kinderen. Na de scheiding van haar oudste zoon plaatste ze op 27 mei 1926 in de *Apeldoornsche Courant* een advertentie voor een dienstbode in de Wassenaarse woning van Fred, zoals ze Salomon noemde. Ze beloofde een hoog salaris en de hulp van een werkster. Op 14 augustus 1928 troostte ze haar dochter Anna Beolina met het overlijden van haar echtgenoot Jacob Alexander Polak.

Roosje Meijer heeft het succes van haar dochters Bertha, Rica en Rosina en de bloeiperiode van Magasin de Nouveautés v.h. Gebr. Levij van nabij meegemaakt en er blijkbaar van genoten. Ze was aanwezig bij de modeshow van haar dochters in maart 1923 in de dansschool van haar overbuurman Bielefeld op nummer 12. Op 28 september 1928 overleed Roosje Meijer, ze was 87 jaar geworden. Ze werd begraven op het joodse kerkhof in Vierlingsbeek naast haar echtgenoot Marcus.

Na het overlijden van haar moeder verhuisde Rosina op 15 december naar Meppel waar ze gezelschapsjuffrouw werd. De keuze voor Meppel was haar misschien ingegeven door Emielia Gelder die er was geboren en korte tijd bij Roosje Meijer en Rosina had ingewoond.

☞ Sociale activiteiten ☞

Bertha, Rica en Mathilde waren opgenomen in de Apeldoornse gemeenschap. Ze waren bevriend geraakt met de dames die klant bij hen waren. In 1920 waren ze lid van het comité van de Apeldoornsche Naaldwerkwerk die tweeduizend pakjes met babykleding en een reep chocolade voor de kinderen en zeep, klosjes garen en lekkernijen voor de moeders plus ruim 315.000 gulden hadden opgehaald. Hun actie was hen ingegeven vanwege de slechte omstandigheden waaronder Hongaarse kinderen na de Eerste Wereldoorlog opgroeiden.

Van Bertha Rozetta is er geen bestuurlijke functie bekend. Slechts een enkel erebaantje dat ze wellicht ook nog eens te danken had aan haar creatieve en artistieke kwaliteiten als winkelier van een modewinkel. Zo was ze in 1923 jurylid bij het bloemencorso ter gelegenheid van het regeringsjubileum van koningin Wilhelmina op 22 september dat jaar. Ze moest de verenigingen, sport- en reclamewagens jureren (*Nieuwe Apeldoornsche Courant* 23-09-1923). Helaas vermeldde de krant niet of deze heren dankzij haar met hun auto in de prijzen vielen.

Blijkbaar was het niet gebruikelijk dat vrouwelijke winkeliers in aanmerking kwamen voor bestuurlijke functies in tegenstelling tot hun mannelijke collega's. Ze maakten immers geen deel uit van hun netwerk. Ook vielen ze naast de boot voor de vrouwelijke erebaantjes. Die werden vergeven aan de echtgenotes van belangrijke Apeldoorners of zij die tot de elite behoorden.

Dat was anders met Rica van Oss. Rica was op 15 december 1930 aanwezig bij de plechtige intieme opening van het vrouwenpaviljoen van het Apeldoornsche Bosch (*Nieuwe Apeldoornsche Courant* 15-12-1930). Ze was in 1933 lid van de organisatiecommissie voor de tweedaagse zomerbijeenkomst van de landelijke Joodsche Vrouwenvereniging voor Practische Palestinawerk (*Nieuwe Apeldoornsche Courant* 14-06-1933). Ook was ze bestuurslid van de voogdijvereniging Lesammelag Hajeled (Ter verblijding van het kind) afdeling Apeldoorn, waarvan Henriëtte van Son-Kan, echtgenote van slager Salomon van Son, voorzitter was (*Nieuwe Apeldoornsche Courant* 04-07-1935).

n

Reeds in februari 1928 had zus Rosina zich samen met Henriëtte van Son-Kan ingezet voor de ‘Groote uitbouw-loterij van De Joodse invalide’ met een herenhuis met tuin op de Amsterdamse Sarphatistraat als hoofdprijs, een Chevrolet Coach als tweede prijs en 2500 andere prijzen zoals een piano, motorfiets, Philip’s radio, tafelbiljart, meubels en gouden en zilveren voorwerpen. De loten waren voor 2,50 gulden bij Rosina en Henriëtte van Son-Kan te koop (*Nieuwe Apeldoornsche Courant* 02-02-1928).

Al vanaf 6 maart 1910 woonde **Reintje Louise van Leer**, geboren op 5 maart 1886 in Zutphen, bij de dames van Oss in. Ze was niet alleen winkeljuffrouw maar blijkbaar ook een vriendin. Desondanks werd ze pas vanaf 1932-1933 in *Erica* ook als bewoner van Hoofdstraat 144 vermeld.

⌘ Sluiting Magasin de Nouveautés ⌘

Op 17 februari 1936 liet Rica in het Handelsregister optekenen dat Magasin de Nouveautés v.h. Gebr. Levy per 1 maart *in liquidatie* zou treden. Twee maanden later, op 21 april vermeldde het register dat de Handelszaak per 30 april 1936 zou worden *opgeheven*.

De beslissing was gevallen. De dames van Oss stopten met hun winkel op Hoofdstraat 144 die door Robert Levij als Gebr. Levij op 19 maart 1904 met veel tromgeroffel was geopend en waarvan zij officieel per 1 november 1906 de eigenaren waren.

Ze hadden sinds de opening niet over aanloop te klagen. Hun klanten hadden belangstelling voor de nieuwe collecties en hun etalages werden goed bekeken. Er was altijd wel drukte bij de ingang van en in de zaak.

Op 9 april kondigden ze de opheffingsuitverkoop aan. En op 30 april namen ze in een open brief afscheid van hun klanten. Ze bedankten hen hartelijk voor hun steunbetuigingen (*Nieuwe Apeldoornsche Courant* 09 en 30-04-1936).

Omdat op ze Hoofdstraat 144 bleven wonen, adverteerden ze voor een flinke en zelfstandige hulp. De dames waren immers niet meer de jongsten en hadden vanaf 1905 ruim dertig jaar dag in dag uit in de winkel gestaan, druk in de weer met hun modeartikelen en modeshows. Bertha was 67 jaar, Rica een jaar jonger en Mathilde 62 jaar.

Reintje van Leer was al in 1937 naar Paslaan 25 verhuisd, de oorspronkelijke eenvoudige synagoge totdat schuin tegenover de volwaardige synagoge naar ontwerp van J.A. Wijn werd gebouwd. Bij Koninklijk Besluit mocht voor de financiering van de bouw ervan een loterij van vijfduizend loten worden gehouden (*Apeldoornsche Courant* 24-09-1889). De synagoge werd door H. Mouw Mz. gebouwd voor 5997 gulden. Op 16 december 1890 werd de synagoge ingewijd (*Apeldoornsche Courant* 01 en 05-07 en 16-12-1890).

De dames Van Oss bleven tot 1939 op de Hoofdstraat wonen. Daarna verhuisden ze achtereenvolgens naar Prinsseselaan 12, Deventerstraat 28 3 hoog en Van Hasseltlaan 3.

De jongste Mathilde Louise overleed als eerste van de drie zusters op 17 april 1957. Ze werd begraven op het joodse kerkhof op de Arnhemseweg.

Algemene Kennisgeving.
Heden overleed plotseling
tot onze diepe droefheid
onze lieve zuster en tante
Mathilde Louise van Oss
in de ouderdom van 83
jaar.
Namens de familie:
B. R. van Oss.
Apeldoorn, 17 april 1957.
Van Hasseltlaan 3.
Aan huis geen bezoek.
Geen toespraken.
Geen bloemen.

Bertha Rozetta overleed op 22 juni 1958 en werd als enige van de zusters gecremeerd.

Heden overleed onze
oudste zuster en tante
Bertha Rozetta van Oss
op de leeftijd van bijna
89 jaar.
Namens de familie:
R. A. E. van Oss.
Apeldoorn, 22 juni 1958.
Van Hasseltlaan 3.
De crematie zal plaats
hebben woensdag 25 juni
a.s. om 10.45 uur in het
Crematorium te Dieren.
Enige en algemene
kennisgeving.

Rica Alexandra Eugenie overleed op 12 oktober 1962 en werd begraven op de joodse begraafplaats op de Arnhemseweg.

Op 12 november 1962 overleed zacht en kalm onze
lieve zuster en tante mej.
RICA ALEXANDRA EUGENIE VAN OSS
op de leeftijd van 92 jaar.
De begrafenis heeft heden te Apeldoorn plaatsgehad.
Namens de familie:
A. M. van Oss.

⌘ Verlies van dierbaren ⌘

Toen op 9 oktober 1941 de synagoge in brand werd gestoken, werden er dertien joodse Apeldoorners opgepakt. In november 1942 en in januari en maart 1943 vonden razzia's plaats. Toen werd ook Reintje van Leer opgepakt. Ze overleed op 7 december 1942 in Auschwitz. Ze is 57 jaar geworden.

De holocaust heeft diepe wonden achtergelaten bij de kinderen van Marcus van Oss en Roosje Meijer. Van de oorspronkelijk twaalf kinderen, waarvan er twee voor de oorlog waren overleden, verloren ze vier zusters en neefjes en nichtjes. Ze bleven met zijn zessen achter.

Francisca Jacobina, de weduwe van Eliazer Kolthoff, wilde niet onderduiken omdat zij meende dat alleen jonge mensen werden opgepakt. Ze woonde op Thorbeckelaan 162 in Den Haag. Tijdens een razzia nam ze vergif in. Ze werd gevonden en naar het Rode Kruis Ziekenhuis gebracht. Zodra ze voldoende was hersteld, werd ze via Westerbork naar Auschwitz gebracht, waar ze op 21 januari 1943 overleed. Francisca is 70 jaar geworden.

Haar kinderen overleefden de oorlog. Haar zoon Mark Kolthoff die bij zijn oma Roosje Meijer had gewoond, zat tijdens de oorlog in het verzet.

Rosina Pauline die met Roosje Meijer op de Kinsbergenstraat had gewoond, woonde na omzwervingen langs Meppel, Goor, Amsterdam, Haarlem en Gorinchem uiteindelijk op Westerscheldeplein 35 I in Amsterdam. Ze overleed op 14 september 1942 in Auschwitz. Rosina Paulina is 67 jaar geworden.

Estella Mozina, weduwe van Abraham Hartog de Vries, was naar Gevers Deynootweg 51c in Scheveningen verhuisd. Ze is in april 1942 gedeporteerd. Ze overleed op 21 mei 1943 in Sobibor. Estella is 65 jaar geworden.

Ook haar kinderen Hennij Roza en David overleefden de oorlog niet.

Anna Beolina, de eerste winkelierster op Hoofdstraat 144 en weduwe van Jacob Alexander Polak, woonde op Floraplein 4 in Haarlem. Daar werd ze opgepakt en naar Auschwitz overgebracht, waar ze op 22 mei 1944 is overleden. Anna Beolonia is 65 jaar geworden.

Ook haar kinderen Marcus Alexander en Catharina Rosina overleefden de oorlog niet.

Evenals **Bertha Rozetta**, **Rica Alexandra Eugenie** en **Mathilde Louisa** overleefden ook **Fred (Salomon Frederik)**, **Alexander Marcus** en **Eleonora Marianna** de oorlog.

Fred en Alexander waren met een niet-joodse vrouw getrouwd en kwamen in aanmerking voor 'Sternbefreiung'. Fred met de Schotse Winifred Agnes Davidson en Alexander met de in Soerabaja geboren Clotilde Elisa (Lies of Elise) Heijligers.

Maar Eleonora's echtgenoot Elkan Andriesse, koopman, was wel joods. Ze waren op 18 december 1911 in Vierlingsbeek getrouwd. Eleonora en Elkan hebben de oorlog overleefd. Elkan overleed op 1 juli 1956 in Nijmegen en Eleonora op 4 december 1962 in Amsterdam. Ze werden respectievelijk 75 en 77 jaar.

Echter hun kinderen Roza Elisabeth, André Marc en Hugo overleefden de oorlog niet.

Nichtje Betsij van Son die indertijd in Apeldoorn haar tante Roosje Meijer en nichtjes bezocht, had in Amsterdam Pension Van Son op Plantage Franschelaan 34 II. Zij werd met haar bewoners opgepakt. Betsij overleed op 12 februari 1943 in Auschwitz. Ze is 83 jaar geworden.

Familie Van Oss

Marcus van Oss (Oss 10-03-1841-Vierlingsbeek 09-06-1910) graanhandelaar, landbouwer, veehandelaar met winkel aan huis. Hij was een vermogend man en qua politiek conservatief. Bertha, Rica en Mathilde vermelden in hun advertentie dat hij 77 jaar geworden.

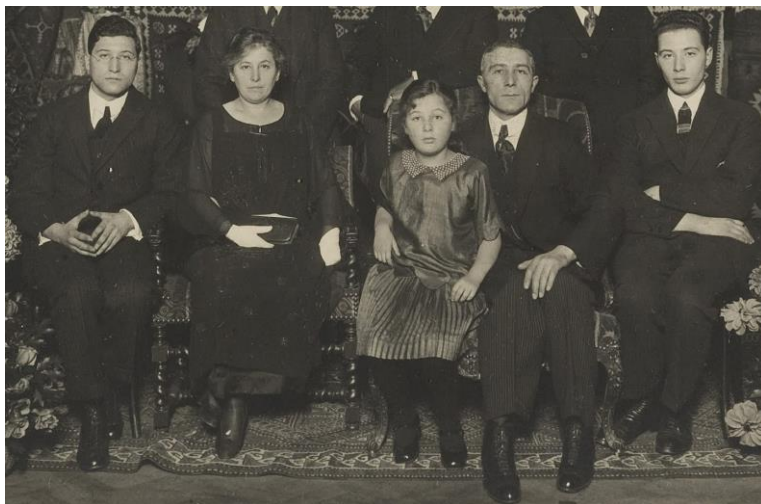

Roosje Meijer-van Oss (Werkendam 02-05-1841-Apeldoorn 28-09-1928) kordaat en intelligent, Oranjegezind, vernoemde haar oudste zoon Salomon Frederik, maar noemde hem Feed, naar Willem Frederik de latere Koning Willem I

* Salomon Frederik (Fred) (10-04-1868-Wassenaar 31-01-1949), journalist (Nederlandse, Engelse, Duitse kranten), bankier (samen met zijn broer Alexander, in Groningen het Effectenkantoor van Van Oss & Co, in Den Haag Van Oss & Co's Bank, oprichter Haagsche Post (1914), Haags Maandblad (1924), oprichter H.P. Leopold's Uitgevers-Maatschappij. Hij trouwde de Schotse niet-joodse Winifred Agnes Davidson en kwam daarom in aanmerking voor 'Sternbefreiung'; hij scheidde in 1925. Zakelijk succesvol. foto: ca 1940

- * Bertha Rozetta (01-10-1869-Apeldoorn 22-06-1958).
- * Rica Alexandra Eugenie (11-12-1870-Apeldoorn 12-10-1962).
- * Francisca Jacobina (Cis) (19-07-1872- Auschwitz 21-01-1943) trouwde 19-02-1900 Eliazer Kolthoff (1872-1939) kinderen, o.a. Mark Kolthoff Apeldoorn 1922-1923 later kunstschilder en fotograaf.
- * Mathilde Louise (19-04-1874-Apeldoorn 17-04-1957).
- * Rosina Pauline (19-08-1875-Auschwitz 14-09-1942).
- * Estella Mozina (28-05-1877-Sobibor 21-05-1943).
- * Alexander Marcus (09-09-1880-Den Haag 17-01-1966) trouwde de in Soerabaja geboren niet-joodse Clotilde Elisa (Lies of Elise) Heijligers en kwam in aanmerking voor 'Sternbefreiung', Bankier. Zakelijk succesvol.
- * Anna Beolina (05-11-1878-Auschwitz 22-05-1944) trouwde de liberaal joodse Jacob Alexander Polak (1880-1928).
- * Maurits Marcus (14-06-1882-Apeldoorn 01-11-1918).
- * Eleonora Marianna (04-02-1885-Amsterdam 04-12-1962) trouwde Elkan Andriesse (1881-1956).
- * Louis Marcus (10-12-1886-Vierlingsbeek 15-01-1887).

Francisca en Eliazer Kolthoff-van Oss met Siegfried, Tertia (Ter) en Mark (1922)

⌘ Bronnen ⌘

Kranten

Apeldoornsche Courant.

Delpher.

Nieuwe Apeldoornsche Courant.

Literatuur

Glaudemans, Corien. 'Salomon Frederik (Fred) van Oss (1880-1949, bankier en oprichter van de Haagsche Post. Op: <https://www.joodserfgoeddenhaag.nl/salomon-frederik-fred-van-oss-1868-1949-bankier-en-oprichter-van-de-haagsche-post/>.

Hemels, J.M.H.J. Huygens Resources. 'Oss, Salomon Frederik van (1868-1949). Op: <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn2/oss>

Jochems, Martin (red.). *Ach lieve tijd. Twaalf eeuwen Apeldoorn. De Apeldoorners en hun rijke verleden.* Zwolle: Waanders 1991-1993.

Oss, S.F. *Dorp in Brabant.* 's-Gravenhage: Leopold 1946.

Instanties

Amsterdams stadsarchief.

Archief Eemland.

CODA Archief Apeldoorn Beeldbank.

CODA Archief Apeldoorn Bevolkingsregister.

Erfgoed Leiden en omstreken.

Erica, het adresboek van de gemeente Apeldoorn.

Geheugen van Apeldoorn.

Gevelfonds Apeldoorn.

Haags Gemeentearchief.

Joodse gemeente in Vierlingsbeek.

Regionaal Archief Gorinchem.

Regionaal Archief Rivierenland.

Stadsarchief Rotterdam.

Wikipedia.

Foto's

Roel Boon (Hoofdstraat 144) en Adrienne Zuiderweg.

Websitea

<https://www.apeldoorn.nl/gevelfonds> .

<http://www.bremermisjpoge.nl/> .

<https://cbgverzamelingen.nl/> .

<https://www.delpher.nl> .

<https://fotoarchiefapeldoorn.nl/> .

<https://www.apeldoorn.nl/gevelfonds> .

<https://jck.nl/nl/page/vierlingsbeek> .

<https://indebuurt.nl/apeldoorn/genieten-van/mysteries/apeldoorns-mysterie-waarom-heet-dit-huis-t-kan-net~56302/> .

<https://www.joodsmonument.nl> .

<http://www.jodeninnederland.nl/id/P-3513> .

<http://www.maxvandam.info/humo-gen/> .

<https://www.online-begraafplaatsen.nl/> .

<https://oorlogsgravenstichting.nl> .

<https://www.openarch.nl> .

<https://sites.google.com/site/jiddisjkate/Feestdag/ter-kollthoff> .

<https://rkd.nl/nl/> .

<https://www.sobibor.org/de-negentien-transporten/> .

<https://www.stenenarchief.nl/wp/> .

<https://www.yadvashem.org/archive.html> .

<https://www.wiewaswie.nl/> .